

razložiti spremembe, s katerimi se so oča novinarstvo. Temu projektu odprtega novinarstva, kot so ga poimenovali pri Guardianu, Rusbridger upravičeno namenja veliko prostora, saj je tesno prepleten s kulturo časopisa in je povezan tako s specifično lastniško strukturo kot z demokratičnimi odnosi znotraj uredništva. Da je Guardianu v zadnjih desetletjih zares uspelo izgraditi skupnost bralcev in novinarjev, med drugim priča dejstvo, da od leta 2017 od bralk in bralcev prejmejo več denarja kot iz oglaševanja, čeprav spletna stran ostaja prosto dostopna vsem obiskovalcem. Posebej v teh točkah gre za poučno zgodbo, iz katere bi se nujno morali kaj naučiti tudi slovenski mediji.

Jaša VESELINOVIČ
Vrije Universiteit Amsterdam

Andreas Bieler,
Adam David Morton
**Global Capitalism, Global War,
Global Crisis**
Cambridge University Press,
New York 2018, 336 strani, 26.99 £
(ISBN 9781108452632)

Andreas Bieler in Adam David Morton sta dva izmed bolj vidnih kritičnih oziroma marksističnih preučevalcev mednarodnih odnosov in mednarodne politične ekonomije ter dolgoletna soavtorja. V najnovejši knjigi gradita na svojem minulem raziskovalnem delu, veliko pa je tudi tem in področij, o katerih še nista objavljala, a so v minulem poldrugem desetletju

zaposlovali raziskovalno skupnost marksistov na področju mednarodnih odnosov in mednarodne politične ekonomije. Rezultat je empirično zelo bogato delo, v katerem se avtorja prek enotnega in konsistentnega analitskega pristopa soočita z vprašanji imperalizma, neenakomernega in kombiniranega razvoja, kapitalističnih kriz ter hegemonije.

Že naslov obljublja veliko, skoraj preveč. In res, avtorja že na prvih straneh iz panoramskega pregleda ključnih globalnih družbenih procesov izpeljeta, da so vse dinamike – globalni kapitalizem (vzpon držav BRICS), globalna vojna (vojna v Iraku) in globalna kriza (kriza v evrskem območju) – med seboj povezane in soodvisne. Razumevanje teh procesov kot notranje povezanih zahteva historično materialistično metodo, ki presega ontološki dualizem, tako značilen za prevladujoče teorije mednarodnih odnosov, ki »delovanje« ločujejo od »struktur«, »politično« od »ekonomskega« in »materialno« od »idejnega« (6). V dveh teoretskih poglavjih, ki sledita, prepričljivo kritizirata težkokategorijske v svoji disciplini, kot so Robert Gilpin, Kenneth Waltz, Alexander Wendt, John Ruggie in Hidemi Suganami, ter s pomočjo filozofije notranjih odnosov Bertella Ollmana vzpostavita družbeno ontologijo in historicistično epistemologijo, ki jima omogoči analizirati strukturne omejitve kapitalizma ter različne strategije, ki jih znotraj tega lahko zasledujejo posamezni razredi. Te strukturne omejitve odločilno oblikujejo kapitalistična produkcijska razmerja,

ki obenem povzročajo oblikovanje družbenih razrednih sil, katerih prva naloga mora biti razkrinkati domnevno »objektivnost« strukturnih omejitev kot zgodovinsko pogojen ostanek preteklih razrednih bojev, ki pa ga je mogoče preseči (str. 49). Razredni boj je torej nujno odprt proces, v katerem je ključna vloga idej. V dialogu s (pretežno poststrukturalističnimi) kritiki marksizma, ki mu očitajo ekonomizem, se avtorja pri razvijanju ideje o snovni strukturi ideologije naslonita na Antonia Gramscija in njegov koncept integralne države. Razumevanje nujne recipročnosti med idejami in materialnimi družbenimi razmerji ter diskurza samega kot pogojenega z družbenimi razmerji (a ne reduciranega nanje) omogoči razumevanje družbene funkcije intelektualcev kot predstavnikov razrednih frakcij (72). Razumevanje razmerja med idejami in položajem akterjev znotraj produkcijskih razmerij kot notranjega nam tako dovoljuje razumeti ne le *kako* posamezne ideje prevladajo, temveč tudi *zakaj* se znotraj določenih materialnih razmerij to zgodi v določenem trenutku (75).

Sledijo tri nekoliko manj abstraktna, a še vedno teoretsko bogata poglavja. V prvem se opredelita do nedavnih debat o nastanku sistema suverenih držav ter »mednarodnega« kot polja vzročnosti ter njunega razmerja do kapitalizma in neenakega in kombiniranega razvoja. Pri tem gradi ta na kritiki, ki so jo tako imenovani politični marksisti, predvsem Robert Brenner in nedavno v slovenščino prevedena Ellen Meiksins Wood,

uperali proti pristašem »komercializacijskega modela« (glej tudi Rutar, 2015; 2016). Trdita, da je neenakomeren in kombiniran razvoj koncept, primeren za razumevanje dinamik v kapitalizmu, ne pa za človeško zgodovino na splošno. Njun izvirni prispevek k tej že dlje časa trajajoči debati je izpostavljanje Gramscijevega koncepta pasivne revolucije kot tistega pripomočka, ki omogoča teoretiziranje tako (državi) notranjih dinamik kapitalistične modernosti kot tudi njihovo navezovanje na geopolitične pritiske, izhajajoče iz meddržavnega sistema. Na podlagi tega v naslednjem poglavju spodbijata tezo o obstoju dveh logik, kapitalistične in teritorialne, katerih skupno delovanje in prepletanje naj bi po zagovorniku te teorije, Davidu Harveyju, pojasnjevalo geopolitiko. Namesto tega poudarita pomen različnih oblik države, ki so odraz različnih stopenj ponotranjenja interesov transnacionalnega kapitala in razrednega boja (127). A slednji se ne odvija le na delovnem mestu, pač pa ga je treba razumeti širše. Avtorja zato v nadaljevanju vpeljeta koncept »družbene tovarne«, ki nam »tradicionalne« delavske boje omogoči povezati s širšim razumevanjem družbene reprodukcije in izkoriščanja ter tako izpostaviti pomen množičnih gibanj proti rasnemu in spolnemu zatiranju ter ekoloških bojev, ne da bi te izolirali od širših družbenih razmerij (153).

Ta obširna teoretska razprava avtorjema služi kot referenčni okvir za štiri empirična poglavja, ki zaključijo knjigo. V prvem se lotita vzpona držav BRICS, pri čemer se osredotočita

skoraj izključno na Kitajsko. V dialogu s kopico avtorjev in argumentov, ki se dotikajo te teme, pokažeta, da Kitajska ne predstavlja nobene alternative neoliberalizmu. Svoj »uspeh« namreč dolguje super izkoriščanju od drobnega kmetijstva odvisnega delavstva s strani multinacionalk. Tudi nedavne kitajske investicije v Aziji in Afriki so po mnenju avtorjev le začasna rešitev za prekomerno akumulacijo doma in kljub zelo močni vpletenosti države v proizvodnjo ne vzpostavljajo dinamiki, ki bi bile odporne na protislovja kapitalistične proizvodnje. Geopolitika je v ospredju tudi v naslednjem poglavju, ki se osredotoča na ameriško invazijo na Irak leta 2003, ki je sprožila debato o »novem imperializmu« in pogrevanje klasičnih debat o imperializmu z začetka minulega stoletja. Glavno ost tokrat usmerita proti državocentričnim interpretacijam svojih marksističnih kolegov in poudarita pomen konfliktov med različnimi kapitalskimi frakcijami in njihovimi zastopniki v administraciji Georgea W. Busha. Napad na Irak in predvsem njegova povojna obnova na podlagi neposredno dodeljenih pogodb sta tako interpretirana kot zmaga nacionalne kapitalске frakcije (nasproti transnacionalni) in njene v neokonzervativno retoriko zapakirane strategije »Bomb-and-Build«.

S poudarkom na neenakem razvoju ter pomenu razrednega boja in oblik podrejanja zahtevam transnacionalnega kapitala avtorja pristopita tudi k analizi nastanka in predvsem krize evrskega območja. Morda najpomembnejši zaključek sicer empirično

zelo bogate in zanimive analize je trditev, da so vzklili o tem, kako »varčevanje ne deluje«, nesmiselni. Pri vsiljevanju varčevanja je šlo namreč za politični projekt kapitala, ki si je za cilj zadal nadaljnjo neoliberalizacijo, kar mu je z nadaljnjo tehnokratizacijo in omejevanjem prostora za fiskalno politiko tudi uspelo, torej je »deloval« (243). V zaključku knjige se avtorja odmakneta od delovanja kapitala in se posvetita dokazovanju notranje povezanosti različnih »bojev od spodaj« po vsem svetu. Prizorišče teh bojev ni (samo) delovno mesto, pač pa predvsem »družbena tovarna« oziroma sfera družbene reprodukcije. Boji na področju stanovanjske problematike, zdravstva, izobraževanja in socialne države na splošno v sebi skrivajo potencial, da presekajo z logiko neoliberalizacije in izborijo novo, antikapitalistično oskrbo z osnovnimi dobrinami in storitvami (274). S tem je dodan zadnji kamenček v zelo bogat in razgiban mozaik, s katerim avtorja skozi celotno knjigo dokazujeta svojo trditev, da so globalni kapitalizem, globalna vojna in globalna kriza v sebi notranjem razmerju, ki ga oblikuje neenak in kombiniran razvoj razrednih bojev (275).

Ker se avtorja ukvarjata s toliko temami in avtorji, ponudita precej priložnosti za teoretsko dlakocepstvo, za katerega pa tukaj ni prostora. Med večjimi pomanjkljivostmi junega teoretskega okvira velja izpostaviti obravnavo imperializma izključno prek primera vojne v Iraku. Že res, da se je sam koncept imperializma v besednjak širše javnosti (pa tudi

marksistov) vrnil z okupacijo Iraka, ki je naznanila prelom z neteritorialno širitvijo Združenih držav Amerike in preostanka »Zahoda«. Po letih globalizacije, ki je domnevno brisala nacionalne meje in spodjedala pomen in moč nacionalnih držav, se je z Irakom vrnilo klasično orodje imperializma – vojna in z njo fizični nadzor nad naravnimi viri. A ravno zato, ker je Irak (in pogojno kasneje Libija) tako poseben primer, na njem zgrajeno razumevanje imperializma ni posebej pravno za preučevanje manj očitnih imperialističnih praks. Avtorja tako ne rečeta ničesar o dogajanju v Ukrajini ali Siriji, prav tako pa iraški dogodki niso najboljše izhodišče za razumevanje vloge ameriškega imperializma v Latinski Ameriki.

Največja prednost pričujočega dela je dejstvo, da gre za zelo ambiciozen poskus celostnega razumevanja in predvsem teoretiziranja trenutnega zgodovinskega trenutka prek sinteziranja številnih debat med kritičnimi oziroma marksističnimi politologi in političnimi ekonomisti. Te so kljub stalnemu zaklinjanju k nujnosti celovitega obravnavanja posameznih fenomenov ostale precej samonanašalne, povezave med njimi pa niso bile razdelane. Bieler in Morton sta to težavo vsekakor presegla in pokazala, da historični materializem ima orodja za razumevanje vseh najpomembnejših dinamik v mednarodnih odnosih in mednarodni politični ekonomiji. A obenem iz obsežne zastavitve njnega projekta izhaja tudi glavna pomanjkljivost. Ker se morata soočiti s toliko argumenti, svoje teoretske

»nasprotnike« pogosto karikirata oziroma obravnavata precej neiskreno in si tako izdelata tarčo, ki jo je zlahka podreti. Tako tudi domnevna inovativnost reartikulacije historičnega materializma prek dialektične filozofije notranjih odnosov izpade prenapihnjeno. Že res, da je preučevanje mednarodnih odnosov v Ollmanovem jeziku notranjih odnosov precej redko, a to ne pomeni, da se ostali marksisti – tudi tisti, ki so mestoma v knjigi deležni kritike – ne zavedajo potrebe po preseganju dualizmov, predvsem delitve na »ekonomsko« in »politično«. Po drugi strani pa je res, da se tovrstni pomisleki najbrž ne bi pojavili pri bralcih, ki se šele spoznavajo z marksističnimi debatami o mednarodnih odnosih. Prav za njih, torej za študente in ostale, ki jih zanima kritična (pa tudi empirično bogata) obravnava najsodobnejših pojavov v mednarodni politični ekonomiji, je ta knjiga kot naročena. Pokaže namreč živost marksističnega teoretskega aparata in ponuja odlično odskočno desko za bolj poglobljeno ukvarjanje z debatami, na katere napotuje zares zelo izčrpna bibliografija.

Literatura

- Rutar, Tibor (2015): Ahistorizem historične sociologije: Adam Smith in njegova zapuščina. *Teorija in praksa* 52 (6): 1099–1118.
- Rutar, Tibor (2016): Mednarodna historična sociologija kapitalistične modernosti: metodološki internalizem in evropocentrizem v »političnem marksizmu«. *Družboslovne razprave* 32 (82): 95–114.